

Audentese Ülikooli Toimetiste ajaloolistele küsimustele pühendatud number

Audentese Ülikooli Toimetised, nr. 8. Poliitika, riigiteadus ja rahvusvahelised suhted. Toimetaja Toomas Varrak. Audentese Ülikool, Tallinn, 2006. 182 lk.

Audentese Ülikooli Toimetised on Audentese Ülikooli (alates 1. septembrist 2006 ametliku nimega *International University Audentes* / Rahvusvaheline Ülikool Audentes) peamine perioodiline teadusväljaanne sari, mis on ilmunud alates 2001. aastast. Vahepealsel ajal on toimunud ülikooli arengus olulisi muutusi – liidetud on õigusteadusliku kallakuga endine sotsiaalteaduste erakõrgkool “Veritas” ja ingliskeelse kõrghariduse “lipulaev” Eestis – endine Concordia Ülikool.

Seeläbi on Audentesest kujunenud Eesti suurim erakõrgkool, mis on asunud end näitama juba ka iseseisvate teadusuuringute alal.

Tänapäevaks on Audentese Ülikooli Toimetisi ilmunud kahes peamises alaseerias: “Majandus ja juhtimine” ning “Poliitika, riigiteadus ja rahvusvahelised suhted”, lisaks neile kajastab veel ka kõigi teaduskondade ja teiste struktuuriüksuste teadustegevuse taset 2005. aastal ilmunud juubelikogumik. “Poliitika, riigiteaduse ja rahvusvaheliste suhete” alaseeria käimapanijaks on ülikooli sotsiaal- ja humanitaarteaduskonna dekaan professor Toomas Varrak, kelle eestvõtetel on tänapäevaks ilmunud sellest seeriast juba neli numbrit. Muu hulgas on see väljaanne pakkunud ka tänuväärseid publitseerimisvõimalusi Audentese Ülikooli rahvusvaheliste suhete ja Euroopa õpingute eriala doktorantidele. Viimases numbris esinevad omapoolsete lühiajaliste uurimustega neli sotsiaal- ja humanitaarteaduskonna doktoranti (Jaak Lensment, Irina Malova, Juhan Värk ja Mart Nutt).

Seekordne toimetiste number alaseeriast “Poliitika, riigiteadus ja rahvusvahelised suhted” on suures osas pühendatud ajalooale. Ka tulevikku projitseeruvad käsitlused on esitatud n.-õ. ajaloo aspektist ja ajaloolise perspektiiviga. Seesugusteks kvalifitseeriks Paul Goble’i

põhimõtteliselt referatiivse, kuid intrigeerivalt esitatud artikli venelaste kui rahvuse ja Venemaa kui rahvusriigi võimalikust tulevikust, aga ka Jaak Lensmendi mõnes mõttes “poliitiliselt ebakorrektses” essee tänapäevase Euroopa ja moslemikultuuri keerulistes suhetes. Ka toimetaja Toomas Varrak ise püüab oma kirjatöös “Eesti välispoliitika filosoofiast” analüüsida ajaloolise ja poliitilise paradigma erinevusi ühtede ja samade ajaloosündmuste (1939–1940 ja 1990. aastad Eestis) analüüsimisel.

Mitmed selle kogumiku artiklid tõstatavad olulisi põhimõttelisi küsimusi ja ärgitavad kaasa mõtlema. Eelkõige peab see aga paika Audentese Ülikooli doktorandi, Eesti välisteenistuses töötava Jaak Lensmendi kirjutise “Liberaalne Euroopa ja tema moslemid” puhul, mis on ka kogumiku avaartikkel. Jaak Lensmendi essee tõstab küsimuse, kas omaenda kristlikest ideaalidest ja kristlikust moraalist loobunud Lääne-Euroopa suudab üldse sisendada mingit respekti või peamegi leppima asjaoluga, et jääme islamimaailma silmis lootuselt korrumpeerunud ning moraalselt allakäinud maailmaosaks; miks on pea täielikult ebaõnnestunud Euroopa moslemite integratsioonipoliitika ning kas Euroopa, mille ainsaks ideaaliks on raha, saab põhimõtteliselt üldse olla kellegi (ka meie endi) silmis arvestatavaks moraalseks autoriteediks.

Vene kultuuriajakirjanduses aset leidnud diskussioonile toetudes tõstab ka Audentese Ülikooli sotsiaal- ja humanitaarteaduskonna prodekaan Paul Goble oma artiklis “Venemaa impeeriumi ja rahvusriigi vahel” küsimuse sellest, kas venelased suudavad impeeriumi kaotusega kohaneda või peavad rahvana ajaloo areenilt lahkuma, nagu kunagi kadusid roomlased. Needki on vene rahva ja riikluse tuleviku seisukohalt suured küsimused. Kindlasti on Vene riigi kujunemine Euroopa mõistes traditsiooniliseks rahvusriigiks vägagi problemaatiline (et mitte öelda, võimatu), mistõttu mõned võimalikud lahendused võivad olla üsnagi üllatavad. Sellest hoolimata peaksime võib-olla meiegi jagama mingil määral venelaste muret, mis saab neist ajaloolises perspektiivis – eelkõige ikkagi selleks, et mitte sukelduda ise ajaloo agooniasse.

Põhimõtteliselt samasugustest kaalutlustest lähtuvad poliitilised otsused võivad erinevates ajaloolistes olukordades anda hoopis erinevaid, isegi selgelt vastandlikke tagajärgi – sellise, tegelikult üsnagi triviaalse järelduse võib teha lugedes paralleelselt kaht käesolevas kogumi-

kus avaldatud Heino Arumäe Soome-teemalist referatiivset, kuid teravalt analüütilist artiklit – Jätkusõja poliitilisest ja moraalsest õigustatusest peetavast debatist ning Urho Kaleva Kekkose aja “soomestumise” tagamaadest. Tundub, et ka nende artiklite valguses on poliitika tõepoolest rohkem kunst kui teadus, sest mingeid raudseid käitumisreegleid anda ei saa, kõik oleneb paljus konkreetse olukorra konjunktuuri ja võimaluste adekvaatsest tunnetamisest, mida tuleb sageli teha olukorras, kus vajalik informatsioon on vähene või puudub sootuks. Samas peaks mõningate teede hukatuslikkus ka säärases olukorras juba eelnevalt selge olema.

Audentese Ülikooli doktorant ja Riigikogu liige Mart Nutt on oma artiklis võtnud võrdleva vaatluse alla Eesti ja Soome radikaalsed liikumised sõdadevahelisel ajal ning toonud välja terve rea markantseid erinevusi nende vaimselt sarnaste liikumiste vahel, seostades seda nii rahvuspsühholoogiliste iseärasustega kui ka erineva sotsiaalpoliitilise taustaga. Autor rõhutab, et stereotüüpse mõtlemise ajal oleme harjunud neid liikumisi nimetama paremradikaalseteks, kuigi õigem oleks neis (aga ka Itaalia fašismis ja Saksa natsionaalsotsialismis) näha teatavat annust selget vasakpoolsust. Oma arutluses jõuab ta lõpuks välja küsimuseni, miks Eestis mindi üle “vaikivale ajastule”, Soomes aga mitte ja miks riikide saatus oli ka aastatel 1939–1940 sedavõrd erinev. Oma artikli lõpetab Nutt paari tähendusriikka küsimusega: “Kas demokraatlik Eesti oleks suutnud iseseisvuse säilitada? Võrdlemisi ebatõenäoline. Kuid kas autoritaarne Soome oleks võinud iseseisvuse kaotada? Võrdlemisi tõenäoline.”

Ühel kogumiku artiklil tahaks aga natuke pikemalt peatuda. Eduard Raska on Eesti juristide seas üks neid väheseid, kes on püüdnud tegelda õiguse olemuse küsimustega kõrgel teoreetilisel tasemel. Oma varem avaldatud artiklites ja raamatutes on ta püüdnud analüüsida õigusnormide ja üldse õiguse kui sotsiaalse institutsiooni tekke- ja arengumehhanisme, kaasates sellesse ka sotsioloogia klassikuid (Weber, Bourdieu, Foucault jne.). Käesolevas väljaandes avaldatud artiklis “Kriminaalpoliitika müüdid ja tegelikkus” väidab ta, et kuritegu ei ole mitte kuritegevuse, vaid seadusandluse atribuut. Mitte kurjategija ei soorita kuritegu, vaid seaduste järelevalvega tegelevad institutsioonid omistavad mõnele teole kuriteo tunnused, kuid seda tehes järgivad nad rangelt teatavaid reegleid, mille jällegi on kujundanud meie ajastu

eripärast lähtuv õigusteadvus. Säärast mõnes mõttes ilmselt relativismi, millele algselt juhtis tähelepanu ühiskonnateaduse üks klassikuid Robert Merton, on peetud isegi ohtlikuks, sest see annab kurjategijatele põhimõttelise võimaluse tunda ennast “oma ajast ees olevate” tunnustamata “revolutsionääradena”.

Samas kasvab kuritegevus ikkagi alati välja konkreetse aja ühiskondlikest oludest, mitte kurjategija “eneseteostuslikust” soovast. Ka suhtumises kuritegevusse peab aeg-ajalt toimuma paradigma muutus ja on võimalik, et praegu ongi aeg järjekordseks muutuseks küps. Seda pidas silmas ilmselt ka teravapilguline mõtleja Bertrand Russell, kes ühes oma essee juhtis tähelepanu asjaolule, et lähtudes ürgühiskonna lagunemise aegsetest stereotüüpidest, peame me tänasel päeval tapmist suuremaks kuriteoks kui riigi raha oma taskusse kühveldamist. Paraku peaks viimase teo tegelik ühiskonnaohtlikkus olema tänasel päeval juba suurem.

On öeldud, et piisavalt detailne kirjeldus on juba iseenesest analüüs. Ka käesoleva kogumiku põhiloomuselt referatiivsed lood on huvitavad ning samuti põnevaid põhimõttelisi küsimusi tõstatavad. Nii annab näiteks Juhan Värk ülevaate euro kasutuselevõtmisega seonduvast ühiskondlikust ja ametkondlikust debatist Eestis ning Heinu Koitel puudutab rahvusvahelist koostööd tööstusomandi alal. Irina Malova analüüsi Balti riikide erakondlike süsteemide erinevustest peab aga toimetaja Toomas Varrak kogumiku parimaks artiklikuks.

Audentese Ülikooli Toimetiste järjekordne, kaheksas kogumik peaks aga tervikuna pakkuma huvi ajaloolasele, eelkõige just sellisele ajaloolasele, kes mõistab, et Ajalugu nii suure kui ka väikese algustähega pole tänaseks päevaks veel sugugi lõppenud.

Mait Talts